

Анджей ЖЫҒАДЛО

Деревце

Авторскій коментар до образів
присвяченых акції «Вісла»¹

¹ Текст был опубликован на портале ЛЕМ.фм+: <http://www.lem.fm/70-rokiv-od-aktsii-visla-derevtse/>, 21.11.2017. З польского языка перевела Наталия Малецка-Новак.

Засадил Лемко деревце
Зачал підливати,
Жебы скорше му выросло,
Жебы овоч мати.

А сусіде завистливы,
Завистливы люде,
Повідали, же овочу
З деревця не буде.

Бо то земля доничого,
Пістна, камениста
І деревце не даст плодів
Ани за літ триста.

А деревце собі росло
І квітя пустило,
Пришло літо, пришло Спаса –
Овоч зародило.

*

А злых люди того грызе,
Бо злы люде такы,
Як видите під деревцьом –
Шкідники, хробакы.

Деревце, Іван Русенко

В лютым т.р. мої приятелі з Руской Бурсы просили мя, жебы-м намалювал образ до плякату офіційных лемківських упам'ятнінь 70. річниці акції «Вісла»². Мал єм товды в своїй колекції полотно пн. *Процесия, Морохів*, котре барз добрі ілюструвало сесу тему, прото же рефлексия над

² Головний елемент плякату то образ Анджея Жыгадлы пн. *Деревце*, авторком типографії і ей композиції з графічным мотывом єст Наталія Малецька-Новак. Лемківскы упам'ятніня 70. річниці акції «Вісла» проходили в днях 28-30 квітня 2017 р. під геслом: АКЦІЯ «ВІСЛА» – ЛЕМКЫ 1947-2017.

акцией «Вісла» была основным при його реалізації³. Окрем того інспіруване оно было знимком зробленом в II пол. XX ст. в селі Морохів, яке находить ся на східній Лемковині⁴. Образ вказує перехід люди, жителів села недоокрисленим простором. Участники несут процесийны фере-троны і церковны хоругви. Посередині композиції находить ся старша жена, яку серед решты похідників вирізняють червена хустка на голові, статична постава і жест долони підпераючої голову, што сутерує гла-боку рефлексію. Здає ся повторювати гоґеновске «Одкале приходиме? Кым сме? Де ідеме?».

Одреальніню події служыт схоснувана артистом обробка: герої (за выня-том старшой жены) похылены сут в ліву страну, гейбы были «підзераны» по крыйому обзераючыма, або обсервуваны посередством магічного оптич-ного нарядя. (...) кольористычний діапазон ограничений ест до блакітных, сивых і фіялковых тонацій⁵.

Основным значыньовым простором ест процесия в незнане, з наско-ро вынесеныма на хырбеті елементами традиції. Тото, же знимка буду-ча зачатком сотворіня образу была зроблена на цмонтери, найпевнійше в часі похоронных богослужынь, наберат в контексті акції «Вісла» над-даной вымовы.

Несмотрячы на рефлексийну стосовніст образу, рішыл ем го не схос-нувати. Представліня было надто дослівне, хоц тота дослівніст схосну-вана як лейтмотыв плякату была бы обгрунтувана і, як ся здає, легша в перцепції для більшости обзераючых. Уж в хвили отриманя реченой пропозиції мал ем перед очами ескіз записаний перед парома місяця-ми, на основі котрого, по мойому, міг ем вытворити барже субтильний

³ Образ ест частью малярской серии *Храм*, яка входит в склад магістерской дипломовой работы пн. Д. О. М., обороненой в 2014 р. на Выділі Малярства Академіі Красных Штук ім. Яна Матейки в Кракові в мастерни проф. Лешка Місяка.

⁴ Фотографія, будуча зачатком сотворіня образу, была зроблена в II пол. XX ст. на цмонте-ри в Морохові, найпевнійше в часі похоронных богослужынь. В 2006 р. была она запре-зентувана на выставі старой, родинной фотографії пн. *Човек ест крас* зорганізуваной в Морохові Товаришыньом для Одновліня і Спілістнуваня Культур «Салаш» з Цешына в рамках проекту Школы Культуровой Спадковины Погранича. Скан фотографії удоступ-нил мі Пётр Кляйн в грудни 2013 р.

⁵ A. Jankowska-Marzec, *Malarstwo Andrzeja Żygadły. W „stylu retro”?*, «Modus. Prace z historii sztuki» 2016, т. 16, с. 56.

і глибоше оддаючий драму акції «Вісла» образ, особливі в індивідуальній опыці Лемків.

Кінцём минулого рока робил єм ілюстрації до печатаной Руском Бурсом книжочки *Оповім Ти байку...*⁶. Єдна з байок, яка была написана перед II світовом войном Іваном Русенком, оповідат історію дерева, котре засадил незнаний Лемко. Коли ілюструвал єм *Деревице* звідал єм сам себе: што днес діє ся з тым деревом? Реченым малюнком прібую одповісти на тото звідання і заєдно, в даякым сенсі, представити николи не написану дальшу історію *Деревиця*.

Возникший твір єст полуцыньом в згідний символічний образ вельох думок зосереджаючых ся на єдній темі. Перший значыньовий простір, якій выходит з інспірації, описал єм горі. Головным носительом змісту єст реалістычні намалюване здичавіле овочове дерево, што єст характерным елементом краєвиду опустошених сел. На тоту основу находят метафоричний та символічний змісты. Метафору ілюструют такы популярны окрисліня як «генеалогічне дерево» ци «корені» – синонімічны до слова «походжыня». Дерево адже єст паралельным портретом соспільности, єй достоменности і історії. Метафора ма характер емульсії символічного змісту з натуралістычным образом. Презентация полного рєгістру того змісту не здає ся быти необходимым, але тыповыма єй примірами сут спомнены перше корені, незобраны, халіючы, вкрыты снігом овочы, безлистные голузя ци холодна, зимова кольористыка. Образ односит ся до іконографічного мотыву розпята Ісуса Христа, завдякы явліню ся трьох округів з символами сонця, місяця і черепа, які вписаны сут в рівнобічний трикутник. Здичавіле дерево в выселеным селі стає ся Деревом Креста і носительом запертого в ним значыньового простору, значыт ся: покараня і терпліня за чужы гріхы, смерт, одпущыня должникам, надія на спасіня. Навязаня до мотыву розпята єст свідомі взяте з іконографії тыповой (хоц не лем) для Східной Церкви – в тым примірі ікон з Лемковины. Находячы ся в вышній части композиції астрономічны обекты мают свою генезу в переказі зо Святого Писаня і вяжут ся з описом затемніня сонця, діючого ся в часі смерти Ісуса Христа: «А як было дванадцет годин, настала тьма по цілій земли аж до третьей години пополудни» (Мк 15, 33). Християньска традиция пошырює тот мотыв, в результаті чого астрономічны обекты не сут уж німыма

⁶ *Оповім Ти байку... Байки Русинів і інчых народів*, ч. I – *Іде бобо*, ред. В. Дуць, Горлиці 2016.

свідками трагедії, а глибоко порушенима, свідомыма їй учасниками: «сонце звізды мліют, жалобом ся вкрывають»⁷. Таке представління астрономічних об'єктів перенесене єст в апокаліптичну іконографію, зато же Розпятя явит ся префігураційом Страшного Суду. Товды же небо разом з сонцьом і місяцьом (вказаныма мало не ідентичні, як на іконах Розпятя) єст «звиване», пак зачынат ся Божий Суд. Астрономічны об'єкты сут в тым контексті символом кінця часу. В посліднім, нижнім окрузі поміщений є череп, котрий в іконографії находить ся при насаді Креста Ісуса Христа. То символ, якій выводить ся од названя горы «Голгофы», значить «черепа», де мал быти похоронений праотець Адам. Подля традиції кров замученого Ісуса Христа мала сплынути по черепі Адама, жебы змазати його первоначальний гріх. Зато і череп явит ся символом смерті і гріху прародичів. В контексті образу єст він символом смерті з причыны не своей провины.

Полотно могло бы мати (і в деякій мірі істо так єст) універсальний вызвук, прото же може навязувати до каждого лишеного в трагічных обставинах (укріпленого християньском традиційом) місця човочого проживаня, по котрым в краєвиді остали лем стары овочовы дерева. То могло бы і быти спалене ци выселене польське село на «Кресах», або українське в полудньово-східній Польщі. В малярській композиції неє нич, што могло бы выокремнити посеред тых трагедій тоту пережиту Лемками. Таком же – будучом основном для образу – явит ся описана горі інспірація, яка выходить просто з лектуры поезії Івана Русенки і, посередньо, через моє емпіричне познання краєвиду неістнуючых лемківських сел.

Резигнуючы для *Деревця з Процесії, Морохів*, знав єм, же моя пропозиція буде барже вымагаюча для обзираючого, а прото тіж менше буде ся надавала на лейтмотив плякату, котрий повинен быти транспарентний. Принимал єм, же тот, хто взрит образ, інтуїційні одчытат част символічных елементів. До тых найбарже ясных приналежат: зимова, холодна кольористыка, рисунок голузя здичавілою, старой яблінкы, гниуючы під ньом овочы та, находячий ся долов, череп в чорным медалійоні. Выміненны части повинны выкликувати непокій, аж і товды, коли обзираючий не одчытувал бы основного значыня полотна. Тот непокій єст зачатком

⁷ *Pieśni postne, Nabożeństwo passyjne czyli rozpamiętywanie Męki Pańskiej, Pobudka do rozmyślenia Męki Pańskiej*, [он-лайн:] https://pl.wikisource.org/wiki/%C5%9Apiownik_ko%C5%9Bcielny/Pie%C5%9Bni_postne, 11.06.2017.

дальшого познання вміщеного внутрі змісту. Наступним, узшым в од-несію до попереднього, значыньовым перстеньом єст ідентифікация дерева як характерного для краєвиду неістнуючого села елементу і ме-далийонів як елементів взятых з ікони Розпятя. Маючы упорядкуваны тоты два найважнійшы, мож вывести вшыткы дальшы носители змісту, описаны горі, очевидні поза інспірацийом, текстом Івана Русенкы. Не вымагаю од обзираючого, жебы, пізрившы раз на образ, одчытал го од початку до кінця. Надію ся, же за каждым разом буде одкрывал штотак-більше, так як в часі обзираю черговых проекций улюбленого фільму. Мам тіж свідоміст, же обзираючы будут достерігати і такий зміст, котро-го єм не помістив, бо на малярську композицію будут переносити свої значыня і в залежности од них слабше або полнійше одберати того, што находит ся на полотні. Маюч єднак до того полне право.

Завершаючы, хотіл бы-м спомнути о реакції на образ і плякат. В звяз-ку з тым, же їх позитивно принято, был єм прошений запрэзентувати оригінальний малюнок і выголосити коротку прелекцию односячу ся до символічных просторів в часі науковой конференції пн. *Акция «Вісла» – Лемкы 1947-2017*, яка была організувана в рамках лемківських упам'ятнінь 70. річниці акції «Вісла». Презентація мала місце 29 квітня т.р. на Ягай-лоньскым Університеті в Коллеґіум Маюс, в сали ім. Міхала Бобжыньс-кого. Важном для мя опініюм, бо виходячом з лемківського середовиска, сут слова Павла Малецкого, ведучого Товаришыня Руска Бурса, котрий в своїм тексті поміщеним на Гамбокнижці однюс ся до мене і мойого твору:

Выражаю велику вдячність для автора образу, якій єст головном частю пля-кату. Анджей Жыгadlo, знаменитий ПОЛЬСКИЙ маляр молодого покоління, через символічне розпятя осамітненого, овочового дерева, в неєднозначний і неочывидний спосіб дал выраз тихой трагедії Народу, котрий жеде уж лем на Воскресіня. Медже інчыма завдякы таким людям, котры творят свідо-цтво і памятники втраченого, перетырват память о Русинах з полудньовой Польщы, о людях, які хотіли просто быти⁸.

⁸ Коментар Павла Малецкого взятий з посту опублікуваного ним на його гамбокнижковим профілю дн. 12 квітня 2017 р. (11.06.2017).

акция

ЛЕМКЫ «вісла»

1947_2017

горлиці • краків • явожно • лігниця

28_30/04/2017

akcja

ŁEMKOWIE «wista»

1947_2017

gorlice • kraków • jaworzno • legnica

28_30/04/2017

   patronat medialny | organizatorzy i sponsorzy
